

MAQSUD SHAYXZODANING HAYOT YO‘LI VA IJODIY SHAKLLANISH BOSQICHLARI

Baxtiyorov Hasanboy Inomjon o‘g‘li

Annotatsiya: Mazkur maqolada Maqsud Shayxzodaning hayot yo‘li va ijodiy shakllanish bosqichlari izchil tahlil qilinadi. Adibning bolalik va yoshlik davri, ilmiy-ma‘rifiy muhit ta‘siri, muhojirlik va qatag‘on yillari, pedagogik va ilmiy faoliyati hamda yetuk ijodkor sifatida kamol topish jarayoni keng yoritiladi. Shayxzodaning she‘riyat, dramaturgiya, tarjima va adabiy tanqid sohasidagi faoliyati bosqichma-bosqich o‘rganilib, uning dunyoqarashi evolyutsiyasi ochib beriladi. Tadqiqot natijasida shoir ijodi uning hayot yo‘li bilan uzviy bog‘liq holda shakllangani, har bir tarixiy bosqich ijodiy izlanishlarida muhim burilish yasagani asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Ijodiy shakllanish, adabiy muhit, tarixiy sharoit, dramaturgiya, lirika, milliy o‘zlik, qatag‘on davri, tarjimonlik, adabiy tanqid, estetik qarashlar.

Kirish

XX asr o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida muhim o‘rin tutgan ijodkorlardan biri Maqsud Shayxzodadir. U nafaqat shoir va dramaturg, balki adabiyotshunos, tarjimon va pedagog sifatida ham serqirra faoliyat olib borgan. Uning hayoti murakkab tarixiy jarayonlar, siyosiy o‘zgarishlar va ijtimoiy sinovlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu holat ijodiy shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatgan.

Shayxzodaning hayot yo‘lini o‘rganish uning badiiy tafakkurini, dunyoqarashi va estetik qarashlarini anglash uchun muhimdir. Chunki har bir ijodkorning asarlari uning hayotiy tajribasi, ruhiy kechinmalari va tarixiy muhit bilan uzviy aloqada shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, adibning ijodiy shakllanish bosqichlarini tahlil qilish o‘zbek adabiyoti taraqqiyotidagi o‘rnini aniqlashga xizmat qiladi.

I. Bolalik va yoshlik davri – ma‘naviy asoslarning shakllanishi

Maqsud Shayxzoda 1908-yilda tug‘ilgan bo‘lib, uning bolalik yillari murakkab tarixiy davrga to‘g‘ri keladi. XX asr boshlaridagi siyosiy o‘zgarishlar, ma‘rifatparvarlik harakati va yangi adabiy muhit yosh Shayxzodaning dunyoqarashiga kuchli ta‘sir ko‘rsatdi.

Yoshlik davrida u Sharq mumtoz adabiyoti hamda rus va jahon adabiyoti namunalari bilan tanishdi. Ayniqsa, Alisher Navoiy ijodi unga chuqur ta‘sir ko‘rsatdi. Mumtoz merosdagi insonparvarlik, adolat va komillik g‘oyalari keyinchalik Shayxzoda asarlarida ham muhim o‘rin

egalladi.

Bu davr shoirning ma'naviy shakllanish bosqichi bo'lib, unda milliy o'zlikni anglash, adabiyotga muhabbat va ijodiy qiziqish uyg'ondi.

II. Ijodiy izlanishlarning boshlanishi

Shayxzodaning dastlabki she'rlari yoshlik ruhiyati, zamon muammolari va ijtimoiy o'zgarishlarni aks ettirdi. Bu bosqichda u adabiyotga yangicha ohang, falsafiy mushohada va obrazlilik olib kirishga intildi.

Ilk ijodiy tajribalarida romantik kayfiyat sezilsa-da, asta-sekin realizm va hayotiylik kuchayib bordi. Shoir inson ruhiyatini chuqur tahlil qilishga, zamon bilan hamnafas bo'lishga harakat qildi.

Bu davr Shayxzodaning badiiy uslubini izlash, poetik imkoniyatlarini kengaytirish bosqichi sifatida xarakterlanadi.

III. Qatag'on va sinov yillari – ijodiy pishiqchilik davri

XX asrning 30–40-yillari o'zbek ziyolilari uchun og'ir sinov davri bo'ldi. Shayxzoda ham qatag'on siyosatidan chetda qolmadi. Ushbu murakkab yillar uning ruhiy dunyosida chuqur iz qoldirdi.

Biroq aynan shu sinovlar shoir ijodini yanada teranlashtirdi. U inson qadr-qimmatini, erkinlik, adolat masalalarini yanada chuqurroq talqin eta boshladi. Shoirning lirik qahramoni bu davrda ruhiy izzat va matonat timsoliga aylandi.

Sinov yillari Shayxzodani hayot haqiqatini yanada chuqurroq anglashga undadi. Bu esa uning ijodiy pishiqchilik davrini boshlab berdi.

IV. Yetuklik bosqichi – dramaturgiya va ilmiy faoliyat

Shayxzodaning yetuklik davrida dramaturgiya alohida o'rin egallaydi. Uning "Jaloliddin Manguberdi" dramasi tarixiy mavzuni yuksak badiiy saviyada talqin etgan asar sifatida e'tirof etiladi. Ushbu asarda tarixiy shaxs obrazi orqali milliy ozodlik va g'urur g'oyalari ilgari suriladi.

Dramaturg sifatida u konflikt qurish, xarakter yaratish va dialog san'atida yuqori mahorat ko'rsatdi. Bu bosqichda Shayxzoda o'zbek teatr san'ati rivojiga ham katta hissa qo'shdi.

Shu bilan birga, u ilmiy-pedagogik faoliyat bilan shug'ullandi, adabiyot nazariyasi va tanqid sohasida maqolalar yozdi. Bu holat uning ijodiy shakllanishi ko'p qirrali bo'lganini ko'rsatadi.

V. Tarjimonlik va adabiy tanqidchilik faoliyati

Maqsud Shayxzoda tarjimon sifatida ham samarali ijod qildi. U jahon adabiyoti namunalarini o'zbek tiliga mahorat bilan tarjima qilib, milliy adabiyotning badiiy imkoniyatlarini boyitdi.

Adabiy tanqid sohasida esa badiiylilik, milliylik va estetik mezonlar masalasiga alohida e'tibor qaratdi. Uning ilmiy qarashlari o'zbek adabiy

tafakkurining rivojiga xizmat qildi.

Bu bosqich Shayxzodaning nafaqat ijodkor, balki yetuk adabiyotshunos sifatida shakllanganini ko'rsatadi.

VI. Ijodiy merosining ahamiyati

Shayxzodaning hayot yo'li va ijodiy shakllanish bosqichlari o'zbek adabiyoti taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. U milliy ruhni tiklash, tarixiy xotirani mustahkamlash va estetik tafakkurni yuksaltirish yo'lida xizmat qildi.

Shoirning asarlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab kelmoqda. Uning ijodi yosh avlodni ma'naviy komillikka chorlaydi.

Xulosa

Maqsud Shayxzodaning hayot yo'li murakkab tarixiy jarayonlar bilan uyg'un holda kechgan bo'lib, bu holat uning ijodiy shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynagan. Bolalik va yoshlik davrida ma'naviy asoslar shakllangan bo'lsa, qatag'on yillari ijodiy pishiqchilik bosqichini boshlab berdi. Yetuklik davrida esa u dramaturg, shoir, tarjimon va adabiyotshunos sifatida kamol topdi.

Shayxzoda ijodi uning hayot tajribasi bilan uzviy bog'liq bo'lib, har bir bosqich yangi estetik va g'oyaviy izlanishlarga yo'l ochgan. Demak, uning hayot yo'li va ijodiy shakllanish bosqichlarini o'rganish o'zbek adabiyoti tarixini chuqur anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayxzoda, M. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. Shayxzoda, M. *Jaloliddin Manguberdi*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
3. Karimov, N. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
4. Qosimov, B. *O'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: Akademnashr.
5. Yo'ldoshev, Q. *Adabiyotshunoslik asoslari*. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
6. Rahmonov, M. *O'zbek dramaturgiyasi*. – Toshkent.